

KÖY ENSTİTÜLERİ'NE GİDEN YOLDA BİRİNCİ MAARİF ŞÛRASI

Hasan Taner Kerimoğlu*

Türk halkının büyük zorluklarla 29 Ekim 1923'te kurduğu cumhuriyet, yalnızca yönetsel alanda köklü değişimlere yol açmamış, aynı zamanda yeni bir hayat felsefesini de beraberinde getirmiştir. Halkın ülke yönetimine katılmasını olanaklı kılan cumhuriyet, yeni bir insan tipini öngörür. Bu yeni insan tipinin en önemli özelliği; “tebaa” anlayışından ve “kul” zihniyetinden kurtulmuş, bağımsız düşünebilen, bilimin ve aklın doğrularını kendisine rehber edinen, sorgulayan, zorluklar karşısında yılmayan bir insan tipi olmasıdır. Atatürk'ün 25 Ağustos 1924'te Ankara'da toplanan Muallimler Birliği Kongresi'nde yaptığı konuşmada öğretmenlere hitaben söylediği gibi “Cumhuriyet fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller ister”.

Amaçlanan bu insan tipine ulaşmak cumhuriyet açısından sanıldığı kadar kolay değildi. Nüfusunun büyük kısmı köylerde yaşayan ve henüz sanayileşmeyi başaramamış bir ülkede, var olan toplumsal yapının devrimci atılımlara engel olması beklenebilir bir durumdu. Yeni gelişmelere engel olan toplumsal yapıyı değiştirmek ne denli önem arz ediyorsa, cumhuriyetin kazanımlarını tüm halk kesimlerine yansıtabilmek ve ülkenin her noktasında cumhuriyet ilkelerini benimsemiş kuşakların yetiştirilmesini sağlamak da o kadar önemliydi. Cumhuriyetin ve devrimlerin kalıcı olabilmesi, bir bakıma yetiştirilecek bu genç kuşaklara bağlıydı. Bu amaca ulaşmanın en önemli yollarından birisi, ulusal ve çağdaş bir eğitim anlayışı doğrultusunda tüm ülkede bir eğitim seferberliği başlatmaktı.

Ülke nüfusunun büyük bir kısmının köylerde yaşadığı dikkate alındığında, bu eğitim seferberliğinin köylerden başlatılması gerekiyordu. Ancak, kentlerde öğrenim görmüş ve köy koşullarını yakından tanımamış öğretmenlerin köylere gittiklerinde zorluklarla karşılaştıkları, uyum sağlamakta güçlük çektikleri ve olanak bulduklarında köylerden ayrıldıkları görülmüyordu. Bu nedenle gerek gazeteci ve yazarlar arasında gerekse eğitim çevrelerinde köy koşullarına uyum sağlayabilecek niteliklere sahip öğretmenlerin yetiştirilmesi düşüncesi ortaya çıkmıştı.

* Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Okutman.

Aylıklarını düzenli alamayan veya aldığıyla geçinemeyen öğretmenlerin, her yıl yüzde 10'u geçen yüksek bir oranla meslekten ayrıldıkları görülmüyordu. Örneğin 1928-1933 arasında, emeklilik, ölüm ve istifa nedenleriyle kadroda 4.565 azalma olmuştu. Aynı sürede mesleğe katılanlar bu sayıyı telafi etmekten uzaktı. Köye zorla gönderilen öğretmenler ise etkin ve verimli olamamaktaydı¹. Bu nedenle köy koşullarını bilen öğretmen yetiştirilmesi ihtiyacı gün geçtikçe kendini hissettiriyordu.

Türkiye’de köye göre öğretmen yetiştirerek toplum kalkınmasının köyden başlatılması yönündeki düşüncelerin geçmişi II. Meşrutiyet dönemine kadar uzansa da, bu yöndeki ilk adımlar cumhuriyet döneminde atılmıştır. Mustafa Necati’nin bakanlığı döneminde 1926 yılında çıkarılan “Maarif Teşkilatına Dair Kanun”la şehirdeki öğretmen okullarından ayrı olarak “Köy Muallim Mektepleri”nin kurulması kararlaştırıldı. Böylece köye göre öğretmen yetiştirme hareketinin ilk denemesine girilse de bu ilk denemeden başarılı sonuçlar alınamadı².

Köye göre öğretmen yetiştirme görüşü, Reşit Galip’in 1932’de Maarif Vekili olmasıyla tekrar gündeme geldi. Bu düşünce, bu yıllarda çeşitli gazete ve dergilerde çıkan yazılarda, yazar ve eğitimciler tarafından tartışıldı. Hatta CHP’nin meclis grup toplantılarında ve 1935 yılı IV. Büyük Kurultayı’nda konu görüşülerek hazırlanan programda köy çocuklarının köy hayatının gereksinimleri doğrultusunda eğitilmeleri gereği üzerinde duruldu³. Ayrıca programa, köy çocuklarına kısa zamanda pratik hayat için gerekli bilgiyi verecek üç veya dört sömestrli köy okulları açılması ilkesi getirildi. Programda yer alan bu ilkeyi uygulamak için ilk adım, Saffet Arıkan’ın bakanlığı sırasında atıldı. İlköğretim Genel Müdürlüğü’ne İsmail Hakkı Tonguç atandı ve köy öğretmenleri denemesine girildi⁴.

Eğitmen projesinde; askerliğini onbaşı ya da çavuş olarak yapan vatandaşlardan köylülerin eğitilmesinde yararlanılması düşünülmüyordu. İlk eğitmen kursu 1936 yılı yaz aylarında, Eskişehir’in Çifteler Bucağının Mahmudiye Köyü’ndeki ilkokulda açıldı. Eğitmenlerin köylerde uygulayacağı program üç yıllık olacaktı ve eğitmenler yalnız okuma-yazmada değil, bağ-bahçe gibi tarım işlerinde de öğrenciye ve köylüye yol gösterecekti. Çifteler’deki uygulamadan çok olumlu sonuçlar alınması üzerine, bu uygulamanın

¹ Necdet Sakaoğlu, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi**, İletişim yay., İstanbul, 1992, s.90.

² Osman Kafadar, “Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tartışmaları”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Modernleşme ve Batıcılık**, İletişim yay., İstanbul, 2002, s.369-371.

³ **A.g.m.**, s.371-372.

⁴ İlhan Tekeli, “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Günümüze Eğitim Kurumlarının Gelişimi”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, III, İletişim yay., İstanbul, s.665-666.

genişletilmesine karar verildi ve 21 Haziran 1936'da "Köy Öğitmenleri Yasası" TBMM'de kabul edildi⁵.

Köye göre öğretmen yetiştirilmesi düşüncesinin gerek kamuoyunda gerekse bakanlık yetkilileri arasında taraftar bulmasında İsmail Hakkı Tonguç'un çalışmalarının önemli etkisi olmuştur. Tonguç, ilköğretimin durumunu anlatan ve ileriye dönük tasarılarının ana ilkelerini belirtmeyi amaçlayan bir muhtırayı 1935 yılının son günlerinde tamamladı ve bakanlığa sundu. Tonguç aynı günlerde eğitim hizmetlerinin ve bakanlığın düzenlenmesi ile ilgili görüşlerini yeni bir rapor halinde bakanlığa sundu⁶. Köye göre öğretmen yetiştirmenin önemine dikkat çekmek amacıyla 1938 yılında "Köyde Eğitim" isimli yeni bir kitabını yayımladı. Ayrıca, gerek yurt içinde gerekse yurt dışında yaptığı gezilerle ülke kalkınması için son derece önemli gördüğü, köylerdeki eğitim sorununun çözümlenmesi için çareler aramaya koyuldu. 1939 yılında yazmış olduğu "Canlandırılacak Köy" isimli kitabıyla, köy meselesine kamuoyunun ilgisini çekmeye çalıştı.

1938'in son günlerinde Milli Eğitim Bakanlığı'na Hasan Âli Yücel'in atanmasıyla, ülkedeki eğitim ve kültür faaliyetlerinde belirgin bir canlanma görüldü. Yücel, Milli Eğitim Bakanlığı'nı içinden tanıyan bir devlet adamıydı. Göreve başlar başlamaz ilk iş olarak, yetkili kurullar ve genel müdürleri aracılığıyla gerek merkez örgütü, gerekse taşrayla ilgili işlere, çalışmalara el atıp incelemek oldu. Özellikle Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün özenle üstünde durduğu "ilköğretim seferberliği" ve "köyde eğitim" için yapılmakta olanları coşkuyla izledi. Yücel, yalnız köy davasında değil, orta ve yüksek öğretimde, teknik öğretim ve kültür işlerinde de çağdaş uygarlığı amaçlayan atılımlara girişti⁷.

Hasan Âli Yücel'in ulusal eğitim konusundaki en önemli başarılarından birisi de Birinci Maarif Şûrası'nı toplamak oldu. 22 Haziran 1933 tarih ve 2287 sayılı yasayla hukuksal statüsüne kavuşan ve milli eğitim merkez teşkilatının devamlı bir kurumu haline gelen Milli Eğitim Şûrası, eğitim tarihimizde önemli gelişmelere imza atmıştır. Milli Eğitim Şûrası, yasa gereğince bir danışma ve planlama kurumu özelliğini taşımaktadır. Üç yılda bir toplanması öngörülen Şûranın başkanı Milli Eğitim Bakanıdır. Komisyonunda hazırlanan raporlar ve önergeler genel kurulda onaylanır ve değiştirilir. Onaylanan kararlar Şûra kararı

⁵ Pakize Türkoğlu, **Tonguç ve Enstitüleri**, Türkiye İş Bankası Kültür yay., İstanbul, 2009, s.127-128.

⁶ Recep Yalçın, **İsmail Hakkı Tonguç'un Türk Eğitim Sistemi Üzerine Görüşleri**, Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006, s.29-30.

⁷ A.g.e., s.145.

olarak bakanlığa iletilir. Milli Eğitim Bakanlığı, alınan kararları uygular veya hükümete öneri olarak sunar⁸.

17-29 Temmuz 1939 tarihlerinde toplanan Birinci Maarif Şûrası, ülkenin eğitim politikası ve köy davası için oluşturacağı kamuoyu ve adı “Köy Enstitüleri” olacak yeni kurumlara ışık yakması ile tarihsel bir önem taşıyacaktı. Şûra gündeminde, cumhuriyetin eğitim planları ve ilkeleri, öğretim basamaklarının yönetmelikleri ve öğretim programları yer alıyordu⁹. Şûra ilk toplantısını Ankara’daki İsmet İnönü Kız Enstitüsü’nde 17 Temmuz 1939 günü gerçekleştirmiştir. Şûraya 52 asil, 86 danışman üye olmak üzere toplam 138 üye katılmıştır. Şûrada oy sahibi olanlar asil üyelerdir, diğer üyeler ise uzmanlık alanlarında danışman olarak görev almışlardır¹⁰.

Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel, Şûranın açılışında yaptığı konuşmada, ülkede okuma-yazma öğrenmemiş tek adam bırakmamak için alınması gerekli olan önlemler olduğunu belirtir. Şehirlerde ilköğretim konusunun önemli bir kısmının çözümlendiğini belirten Yücel, köylerde ise durumun bambaşka olduğunu söyler. Ayrıca ülkede bulunan 40 bin köyün 32 bininde nüfusun dört yüzden aşağı bulunması, köylerin çoğunun birbirinden uzakta olması ve köyde hayat koşullarının kentlerdekinden farklı olmasının, köylerdeki ilköğretim sorununun klasik yöntemlerle çözümlenmesine olanak vermeyen etkenler olduğunu ekler. Yücel, 40 bin köyün ancak 4638’ine öğretmen gönderebildiklerini, tüm köylere öğretmen okulundan çıkmış öğretmen göndermenin o an için hayal olduğunu belirterek üç yıldır uygulanmakta olan köylere eğitmen gönderme uygulamasından memnun olduklarını söyler. Hasan Âli Yücel, sözlerinin devamında köye göre öğretmen yetiştirmenin gerekliliğini şu sözlerle ifade eder: “İlköğretimin köylere girmesi yolunda ilk yapılacak iş, realiteyi olduğu gibi görmek, onun apaçık gösterdiği vaziyetten ümitsizliğe düşmeksizin icap eden tedbirleri almak ve tatbik etmektir. Köy hayatının kendine mahsus şartlarını göz önünde bulundurmadan köyde eğitim işini şehir hayatına kıyas ederek tanzim etmenin sakatlığını, tecrübe bize filî surette göstermiştir. Köy öğretmenini; köyde doğmuş, büyümüş, köy hayat şartlarını yakından duymuş gençler arasından seçip köy hayat şartlarının canlı olarak yaşadığı öğretmen okullarından yetiştirmeği prensip olarak ele almış bulunuyoruz... Öğretmen okullarından yetişecek öğretmenlerimiz, köy bünyesinin asırlardan beri bize ibram ettiği halde

⁸ Sait Dinç, “Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihinde I. Milli Eğitim Şûrası (17-29 Temmuz 1939) ve Uygulamaları”, http://turkoloji.cukurova.edu.tr/ATATURK/arastirmalar/sait_dinc_I_milliegitim_surasi.pdf, s.2.

⁹ Pakize Türkoğlu, **a.g.e.**, s.151.

¹⁰ Sait Dinç, **a.g.m.**, s.8.

ancak Cumhuriyet devrinde zarureti duyurduğu kalkınma hareketinin yorulmaz ve idealist yapıcıları olacaktır”¹¹.

Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel’in konuşmasının ardından, önceden belirlenmiş olan komisyonlar kendilerine ayrılan yerlerde çalışmalarına başladılar. Maarif Şûrası’ndaki komisyonlar şunlardan oluşuyordu: 1- Plan komisyonu, 2- İlköğretim Komisyonu, 3- Ortaöğretim Komisyonu, 4- Teknik Öğretim Komisyonu, 5- Yüksek Öğretim Komisyonu, 6- Neşriyat Komisyonu, 7- Beden Terbiyesi Komisyonu, 8- Dilekler Komisyonu¹².

Ele aldığı konular bakımından en önemli komisyonlardan birisi, İlköğretim Komisyonuydu. İlköğretim Komisyonu’nun başkanı İsmail Hakkı Baltacıoğlu, raportörü ise Cemal Ongun’du. İlköğretim Komisyonu, “Maarif Müdürleri ve Memurları Talimatnamesinin Tetkiki”, “Bir Öğretmen Tarafından İdare Edilen Üç Sınıflı Köy Okullarının Beşe Çıkarılması” ve “İlköğretmen Gelir Kaynakları” isimli üç rapor hazırladı. Komisyonun hazırladığı bu raporlar Şûra genel kurulunda görüşüldükten sonra karara bağlandı. Plan Komisyonu’nun raporu genel kurulda görüşülürken köylerdeki eğitimin durumu ve köy öğretmenlerinin yetiştirilmesi konusunda önemli değerlendirmelerde bulunuldu. Köylülerin eğitilmesi ve köylere gönderilecek öğretmenlerin yetiştirilmesi konusunda konuşmacıların sık sık yeni bir yolun bulunması gerektiğini ifade ettikleri görülüyordu.

Plan Komisyonu Başkanı Mehmet Emin Erişirgil, ilköğretim konusunda önemli açıklamalarda bulundu. İlköğretim konusunda bakanlığın izlediği yolun en iyi yol olduğuna karar verdiklerini, yani nüfusu 400’den fazla olan köylere öğretmen, 400’den az olan köylere ise eğitmen göndermeye devam edilmesini desteklediklerini açıkladı. Ayrıca, köylerdeki okulların binalarının yapımı için köylülere destek olunması gerektiğini söyledi. Erişirgil, köy öğretmenlerinin yetiştirilmesi için iki kurumun mevcut olduğunu, bunlardan birincisinin öğretmen okulları, diğerrinin ise Eskişehir ve İzmir’de açılmış olan eğitmen kursları olduğunu belirtti. Ayrıca öğretmen okullarından hem köyde hem de şehirde görev yapabilecek öğrenci yetişmesini sağlamak istediklerini söyledi. Görevlerini iyi yapabilmeleri için köylerde çalışan öğretmenlerin ödüllendirilmesi gerektiğini belirten Erişirgil, köy öğretmenlerinin köylerden nakillerini isteme nedenleri arasında çocuklarını okutmak düşüncesi olduğunu, bu nedenle köy öğretmenlerinin çocuklarına yardım edilmesi gerektiğini dile getirdi¹³.

¹¹ **Birinci Maarif Şûrası 17-29 Temmuz 1939**, (Tıpkı Basım), MEB Basımevi, İstanbul, 1991, s.6-7.

¹² “Maarif Şûrası Dün Merasimle Açıldı”, **Cumhuriyet**, 18 Temmuz 1939.

¹³ **Birinci Maarif Şûrası 17-29 Temmuz 1939**, s.333-339.

Talim ve Terbiye Dairesi üyesi Reşat Şemsettin Sirer, köy hayatının gereklerine göre eğitilmiş kaliteli öğretmenleri yetiştirip köylere gönderene kadar öğretmenlerin köy kalkınması davasının öncüleri olacağını söyledi. Sirer, o ana kadar köye hep öğretmen okullarında yetiştirilmiş kentli gençlerin gönderildiğini, ancak bu gençlerin köy koşullarında yaşayabilecek ve bu koşulları değiştirebilecek nitelikleri kazanmış olmadıkları için kendilerini maddi ve manevi bir yalnızlık içinde gördüklerini belirtti. Reşat Şemsettin Sirer, sözlerinin devamında şunları söyledi: “Bundan dolayı Türk köyünün artık başka türlü yetişmiş ve başka vasıflara sahip bir öğretmene ihtiyacı olduğu aşikârdır. Öğretmen köyü yadırgamamalı, içinde ailesinin yaşadığı ve çocukluğuna, gençliğine ait bütün hatıralarının örüldüğü şehrin hasretini çeken insan olmamalıdır... Köyümüze ihtiyaçlarına uygun ve kendisini köyde bahtiyar hisseden muallimi verebilirsek köy kalkınmasının da, sosyal inkişafın da asıl şartı kendiliğinden tahakkuk etmiş ve bu hedeflere doğru da yürünmüş olur... Köye, içinden çıktığı ve kuracağı aileler ile merbut olan ve köy realitesine göre hazırlanmış müesseselerde yetiştireceğimiz köylü çocukları göndermeliyiz”¹⁴.

Maarif Şûrası’nda köye göre öğretmen yetiştirilmesine karşı çıkan üyeler de görüşlerini dile getirdiler. Balıkesir Öğretmen Okulu Müdürü Reşat Tardu, var olan öğretmen okulları mezunlarının köy için tamamıyla hazırlanmadıklarını kabul ettiğini, ancak yalnız köyden öğrenci alarak adeta tecrit edilmiş bir çevrede yalnız köye göre öğretmen yetiştirme düşüncesini doğru bulmadığını söyledi¹⁵.

Reşat Tardu’dan sonra söz alan İlköğretim Umum Müdür Vekili İsmail Hakkı Tonguç, halkın büyük bir kısmının köylerde yaşaması nedeniyle köy konusuna önem verilmesi gerektiğini belirtir. Köy koşullarını bilen öğretmen yetiştirmenin önemine dikkat çeken Tonguç, konuşmasında adeta bir yıl sonra kurulacak olan “Köy Enstitüleri”ni tasvir eder: “ Bir insanın yaşayacağı muhit, yetiştirildiği zaman göz önünde tutulmazsa çok müşkülât çekmekte ve hayatta büyük sarsıntılar geçirerek ancak tecrübeler geçirmekle muvaffak olabilmektedir. Onun için biz dedik ki, bunların çalışmalarına sahne olacak köy muhiti çok dar ve basit bir muhittir. Kendilerini realitenin ta içinde yetiştirelim. Bunları öyle mücehhez bir hale getirmek lâzımdır ki hepsi herhangi bir parçayı teganni edebilecek bir vaziyete gelsinler ve bunların hepsi bugünkü nüfusumuzun büyük bir ekseriyetini talih ve mukadderin icabı olarak yaptığı gibi hayatını, affınıza güvenerek söylüyorum, merkebe bağlamasın... Onun için bu çocukları motosiklet, otomobil ve bisiklet kullanabilir bir hale

¹⁴ A.g.e., s.342-347.

¹⁵ A.g.e., s.355.

getirmek istiyoruz". Tonguç ayrıca, köylere gönderilecek öğretmenlerin köy koşullarında yetiştirilmesinin önemine dikkat çekerek şehir ğretmen okullarında bu tür faaliyetler için yeterli alanın bulunamayacağını ve istimlk için yeterli paralarının da olmadığını ekler¹⁶.

İsmail Hakkı Tonguç, Neşriyat Komisyonu'nun hazırlamış olduğu "Okul Kitaplarının Maarif Vekilliğince Bastırılması Hakkında Talimatname"nin görüşülmesi sırasında da söz olarak konu hakkındaki görüşlerini açıklamıştır. Komisyonun hazırladığı talimatnamede, ilk ve ortaöğretim okulları için devlet kitabının olması, bu kitabın üç yıllık bir süre için seçilmesi ve seçimin müsabaka yoluyla belirlenmesi öngörülüyordu. İlköğretimde okutulacak kitaplar konusuna şrada yeterince değinilmediğini belirten Tonguç, köy okulları için kitap yazdıracak adam bulamadıklarını ve komisyon topladıkları halde kitap yazılamadığını ifade etti. Kitap yazımında da büyük güçlükler yaşandığını dile getiren Tonguç, en önemli sorunun kent lisanıyla köy lisanının aynı olmamasından kaynaklandığını ifade etti. Köy okulları konusunun 14 milyon insanı ilgilendiren bir konu olduğunu belirten İsmail Hakkı Tonguç, köy çocuklarının kitapsız kalmamasının sağlanmasını istedi. Ona göre ilköğretimde okutulacak kitap seçiminde yapılması düşünülen müsabaka gerçekleşmediğinde kitaplar komisyonca hazırlanmalıydı. Bu konuşmanın ardından şrada oylamaya geçildi ve Tonguç'un öneri doğrultusunda karara varıldı¹⁷.

alışmaları süresince Maarif şûrası'na ulusal basın organları yakın ilgi göstermiş ve ülke kalkınması için son derece önemli gördükleri şrayla ilgili haberlere stnlarında sıkça yer vermişlerdir. Falih Rifk Atay Ulus gazetesinde, Kemalizm'in kurtarıcı eserlerinin başında laik ve zgr düşünceye dayanan eğitimin geldiğini belirtir ve yüzde yüz batılı Türk aydını yetiştirmenin önemine dikkat çeker. Ona göre, "Bu münevver, resmi ve serbest hayat kadrolarını alaylı veya şarklı unsurlardan tasfiye ederek, ahlak ve zihniyet tekmln temin ettiği kadar, gelecek zamanlara emniyetle bakabiliriz"¹⁸. Falih Rifk ayrıca, eğitmen teşkilatının köy kalkınmasına büyük yarar sağladığını belirterek eğitmenlerin karşılaştıkları bazı sorunlara bakanlıkların dikkatini eker¹⁹. Nadir Nadi ise Cumhuriyet gazetesinde, cumhuriyet yönetiminin eğitim konusunda büyük bir gelişme gösterememesinin doğal olduğunu, çünkü toplumsal yapıları büyük değişikliklere uğrayan milletlerde eğitim sistemlerinin bir müddet daha istikrarsızlığa mahkm olduğu belirtir. Fransa ve Rusya'da bu konuda yaşanan gelişmelere dikkat çeken Nadi, cumhuriyet döneminde eğitimin hiçbir zaman

¹⁶ **Birinci Maarif şûrası 17-29 Temmuz 1939**, s.358-360.

¹⁷ **A.g.e.**, s.171-172.

¹⁸ Falih Rifk Atay, "Maarif şûrası", **Ulus**, 20 Temmuz 1939.

¹⁹ Falih Rifk Atay, "Köyden Gelen Haberler", **Ulus**, 16 Temmuz 1939.

anarşi içine düşmediğini, üzerine aldığı görevi canla, başla yerine getirmeye çalıştığını ifade eder. Ayrıca İsmet İnönü gibi bir şefin ülkede istikrar ışıkları açtığı bir dönemde Milli Eğitim Bakanı olan Hasan Âli Yücel'in, bakanlığa geldiği günden beri yaptıklarının eğitim konusunda başarıya ulaşma olasılığını arttırdığını söyler²⁰.

Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı B. İhsan Sungu da Maarif Şûrası dolayısıyla Ankara radyosunda yaptığı konuşmada eğitimin ve nitelikli öğretmen yetiştirmenin ülke kalkınmasındaki önemine dikkat çekti. Ayrıca cumhuriyetin yaptığı yeniliklerin en parlaklarından birinin, Türk çocuklarının geleceğini geri, cahil ve bağınaz ortaçağ adamının elinden kurtararak inkılâp ruhunu benimsemiş, devrime hizmet etmeyi ülkü edinmiş genç öğretmenlere vermesi olduğunu açıkladı²¹.

Birinci Maarif Şûrası, 29 Temmuz 1939 günü son bulmuştur. Şûrada ülkedeki eğitimin çeşitli kademeleriyle ilgili önemli kararlar alınmıştır. Plan komisyonunca hazırlanan ve Şûra tarafından kabul edilen raporun köylerdeki eğitimin geliştirilmesine yönelik bazı maddeleri şunlardır:

1- Nüfusu 400'den fazla olan yerlerde beş yıllık ilköğrenimin, gelişme programına göre öğretmen aracılığıyla sağlanması

2- Nüfusu 400'den aşağı yerlerde en az üç yıllık ilköğrenimin eğitmen aracılığıyla verilmesi

3- Halen üç yıl eğitim veren okulların beş yıllık eğitim vermelerinin sağlanması

4- Eğitmenlerin eğitimi ve zirai işlerinde görülen eksikliklerin tamamlanması

5- Evlerinde Türkçe konuşulmayan yerlerde eğitmenlerin görevlendirilmemesi

6- Köylerde okutulamayan çocuklar için öğretmen yetiştirmek üzere mevcut on bir ilk öğretmen okulunun köyde ve şehirde gereğince görev yapacak öğretmenler yetiştirecek hale getirilmesi.

7- Yeni açılan ve köy çocuklarına bütün işleri yapabilecek özelliği, olanağı veren ve bu arada öğretmen yetiştiren İzmir Kızılcıllu, Eskişehir Çifteler, Kastamonu Gököyü, Trakya Kepirtepe gibi kuruluşların sayısının bir gelişim planı çerçevesinde artırılması.

²⁰ Nadir Nadi, "Maarif Şûrası", *Cumhuriyet*, 19 Temmuz 1939.

²¹ *Ulus*, 19 Temmuz 1939.

8- Görevlerini yararlı bir biçimde yerine getirebilmeleri için köy öğretmenlerinin gereksinimlerinin karşılanması²².

Şûra konuşmaları sonunda köylerde açılmış olan ilkokulların öğretmensizlik yüzünden geri durumda bulundukları, genel olarak köyde ilköğretimi gerçekleştirme işine önem verilmediği, bunun çözümlenmesinin gerekli bir dava olarak ortaya çıktığı, onun için köye göre, çok sayıda eğitmen ve öğretmen yetiştirmek gerektiği, bu bakımdan hızla esaslı önlemler alınması gerektiği anlaşılmış oldu²³. Tonguç'un sözleriyle "böylece, gidilecek yol aydınlatıldı"²⁴.

Birinci Maarif Şûrası'nın toplandığı günlerde İsmail Hakkı Tonguç'un kurulması düşünülen "Köy Enstitüleri" yasa tasarını hazırlamakla meşgul olduğu anlaşıyor. Çünkü Kastamonu Eğitim Kursu Müdürü Süleyman Edip Balkır, Şûra için Ankara'ya geldiğinde İsmail Hakkı Tonguç'a uğramış ve Tonguç kendisini evine davet etmişti. Tonguç, evindeki bu görüşme sırasında Köy Enstitüleri hayalini Balkır'a açıklamış ve ikili bu konu hakkında uzun uzun görüşmüşlerdi o gece. Tonguç, bu kurumların özellikle yalnız öğretmen değil, "köye gerekli her türlü elemanı" yetiştirmek amacıyla kurulacaklarını vurgulamaya özen gösteriyordu. Bunların başında tarımcı, kooperatifçi, yönetici ve sağlıkçılar geliyordu. Ama bu işe öğretmen ile başlanacaktı. Çalışma ilerledikçe yeni gereksinimlere göre başka elemanların yetiştirilmesi de eklenecekti. Ayrıca bu kurumlarda tüm köy sorunları incelenecek, araştırılacak ve çözümler üretilecekti. Enstitü adı, biraz da bu amaçlar dikkate alınarak seçilmişti²⁵.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, çalışmalarını tamamlayan Maarif Şûrası üyelerini Çankaya Köşkü'nde kabul etmiş ve kendilerine hitaben yaptığı konuşmada Şûranın on gündür devam eden çalışmalarını dikkatle takip ettiklerini belirtmiştir²⁶. Köylerdeki eğitim sorununu çözmek üzere "Köy Enstitüleri"nin kurulmasının planlandığını, İnönü'nün Maarif Şûrası üyeleriyle yaptığı bu görüşmede öğrendiği anlaşıyor. Çünkü bu davet sırasında Kastamonu Eğitim Kursu Müdürü Süleyman Edip Balkır'ın yanına gelen bir kişi, onu İnönü'nün yanına götürür. İnönü ondan "Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı birisi gibi değil, tarafsız bir vatandaş olarak bildiklerini, düşündüklerini söylemesini" ister. Balkır, yapılması düşünülen işleri anlatmaya başlar. Konu Köy Enstitüleri'ne gelince İnönü daha da ayrıntılı sorular yöneltmeye

²² **Birinci Maarif Şûrası 17-29 Temmuz 1939**, s.670-672.

²³ İsmail Hakkı Tonguç, **Canlandırılacak Köy**, Remzi Kitabevi, Ankara, 1947, s.570.

²⁴ **A.g.e.**, s.569.

²⁵ Engin Tonguç, **İsmail Hakkı Tonguç**, Güldiken yay., Ankara, 1997, s.400-401.

²⁶ "Milli Şef Şûra Azasına Bir Çay Ziyafeti Verdi", **Cumhuriyet**, 28 Temmuz 1939.

başlar. Bunun üzerine Balkır, bir akşam önce İsmail Hakkı Tonguç’la konuştuklarını ve ondan edindiği bilgileri anlatır. Konuşmanın sonunda İnönü, bu anlatılanlardan sevindiğini bildirir ve çalışmaların başarılı olmasını diler²⁷.

Birinci Maarif Şûrası’nda yeni ilkokul programı, milli eğitim müdürleri, memurlar ve ilköğretim müfettişleri yönetmelikleri kabul edilmiş, bir öğretmenli üç sınıflı köy okullarının beşe çıkarılması, bölge merkez okulları kurulması kararı alınmıştır. Şûranın en önemli uygulama alanı, ilköğretim olmuştur. İlköğretimdeki ilk uygulamalar, 1940 yılından itibaren köy okullarında üç sınıfın beşe çıkarılması, bununla bağlantılı olarak 3704 sayılı “Köy Öğretmen Kurslarıyla Köy Okullarının İdaresine Dair Kanun”un yürürlüğe konması olmuştur. Aynı yasanın 2 ve 3. maddelerinde ilköğretimin gelir kaynaklarıyla ilgili düzenlemeler vardır. Bu alanda en önemli uygulama Köy Enstitüleri’nin 1940 yılında kurulması olmuştur²⁸.

Sonuç olarak Birinci Maarif Şûrası, köye göre öğretmen yetiştirerek köy kalkınmasını gerçekleştirme konusunda önemli bir adım olmuştur. Ülkenin eğitim sorunlarının görüşüldüğü ve karara bağlandığı bir Şûrada eğitim yöneticilerinin, köy kalkınmasını sağlamak için yeni bir yöntem bulunması gerektiği üzerinde görüş birliği içinde olduğu görülmektedir. Şûraya katılan üyelerin, köy öğretmenlerinin yetiştirilmesi konusunda dile getirdiği görüşler ve Şûrada alınan kararlar, Köy Enstitüleri’nin kurulmasının habercisi olmuştur.

²⁷ Engin Tonguç, **a.g.e.**, s.402-403.

²⁸ Sait Dinç, **a.g.m.**, s.29-30.

KAYNAKÇA

A-) Kitap ve Makaleler

Birinci Maarif Şûrası 17-29 Temmuz 1939, (Tıpkı Basım), MEB Basımevi, İstanbul, 1991.

Dinç, Sait, “Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihimizde I. Milli Eğitim Şûrası (17- 29 Temmuz 1939) ve Uygulamaları”,
http://turkoloji.cukurova.edu.tr/ATATURK/arastirmalar/sait_dinc_I_milliegitim_surasi.pdf.

Kafadar, Osman, “Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tartışmaları”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce :Modernleşme ve Batıcılık**, İletişim yay., İstanbul, 2002, s.351-381.

Sakaoğlu, Necdet, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi**, İletişim yay., İstanbul, 1992.

Tekeli, İlhan, “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Günümüze Eğitim Kurumlarının **Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, III, İletişim yay., İstanbul, s.650-672.

Tonguç, Engin, **İsmail Hakkı Tonguç**, Güldiken yay., Ankara, 1997.

Tonguç, İsmail Hakkı, **Canlandırılacak Köy**, Remzi Kitabevi, Ankara, 1947.

Türkoğlu, Pakize, **Tonguç ve Enstitüleri**, Türkiye İş Bankası Kültür yay., İstanbul, 2009.

Yalçın, Recep, **İsmail Hakkı Tonguç’un Türk Eğitim Sistemi Üzerine Görüşleri**, Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006.

B-) Gazeteler

Cumhuriyet

Ulus